

dokládá), která, jak se ukazuje, byla a je i původní nositelkou transformace. Zdá se tedy, že legitimální mechanismus demokratických režimů tržních společností nelze omezit pouze na normativní postoje „staré střední vrstvy“, které ostatně, jak ukazuje Lipset, mohou v jistých konfiguracích být silně antidemokratické, a že tedy vztahy mezi stratifikačním složením a politickým fungováním těchto společností musí být pojaty komplexněji. Tuto problematiku však autor sleduje spíše apelativně a na okraji, takže centrální výpovědi jeho práce jí zůstávají nedotčeny.

Souhrnem lze říci, že kniha je přínosem v mnoha ohledech. Čtenář ať vědec, či občan,

v ní dostává, vedle sborníků Šafaříkové a Machonina/Tučka, do ruky dalšího „průvodce“ transformací své společnosti, poskytujícího detailní informaci a diferencované hodnocení jasně formulujícím jazykem. Pro studenty je velmi užitečná příloha, kde jsou vysvětlovány použité postupy měření a tvorby grafů. V odborném kontextu debaty o transformaci lze na autorovy vývoody navázat v celé řadě bodů a tezí, jak jsem se pokusil ukázat. Večerníkova monografie je tak podnětným posílením sociologického partu analýzy transformace v orchestru sociálních věd.

Ilja Šrubař

Philip R. De Jong, Theodore R. Marmor (eds.): Social Policy and the Labour Market
Aldershot, Ashgate 1997, 412 s.

Sociální ochrana představuje prakticky nevyčerpatelné téma, řešené s různými akcenty na pomezí ekonomie, sociologie a politické vědy. Intenzita jejího zkoumání je oproti jiným o to větší, že je poměrně štědře podporováno z národních i mezinárodních prostředků, vynakládaných v naději na nalezení receptu na současné potíže. Systém „uspořádáme konferenci a vydáme z ní sborník“ se zde proto uplatňuje o něco častěji než v jiných oblastech. Uvedená praxe není sama o sobě špatná, nicméně skrývá v sobě nebezpečí týkající se struktury pozdějšího (v některých případech pak hodně pozdního) sborníku: zatímco nebývá těžké uspořádat konferenční příspěvky do určitých tematických celků, je zpravidla obtížné v rámci takových celků najít logická provázání, odstranit překrývání, a zejména doplnit prázdná místa.

V případě recenzované publikace bylo překrývání omezeno již od počátku velkým tematickým rozpětím a výběr usnadněn značným množstvím shromážděných příspěvků – k dispozici totiž byly příspěvky ze tří mezinárodních seminářů pořádaných v rozmezí let 1994–1996, za jejichž organizaci a financováním stála prestižní Foundation for International Studies on Social Security (FISS). Semináře a tedy i sborník zahrnují téměř celý tematický okruh zájmů této organizace: obecné otázky sociální politiky, důchodové zabezpečení, in-

validitu a rehabilitaci, zajištění v nezaměstnanosti a sociální pomoc. Speciální oddíl je pak věnován sociálnímu zabezpečení v reformních zemích. Mezi autory převažují severané, Holanďané a Američané.

Kapitoly sborníku nepřinášejí ani jednoduchá řešení, ani jednoznačné odpovědi, spíše úvahy a závěry typu „každá mince má dvě strany“. Bez nároku na vyčerpání všech témat z nich vybereme to, co by pro nás mohlo být jistým poučením. Hned v první kapitole obecné části uvažují norští autoři o otaznících nad přežitím severského modelu sociálního zabezpečení v Evropské unii, což by mohlo být jistým varováním pro případné snahy učinit náš systém velkorysejším. V další kapitole se uvažuje o slučitelnosti plné indexace sociálních dávek a jejich plného vynětí ze zdanění a navrhuje se „ekvivalentní daň“ pro tržní i sociální příjmy, jež by mj. přinesla i výhodu uvolnění sociálních příjmů od politických tlaků. Úplné vynětí dávek od daňové a příspěvkové povinnosti beneficentů, charakteristické pro přežívající komunistický systém, je ostatně v západní Evropě výjimkou.

Část týkající se důchodů začíná zajímavým příspěvkem shrnujícím americké zkušenosti s odchodem do ekonomické neaktivity: nikoli náhlý skok, nýbrž postupné opouštění skrze tzv. „bridge jobs“, jako jsou různé částečné či přechodné úvazky a doplňkové podnikatelské aktivity. Další příspěvek, založený na analýze ekonomické participace pracovníků v předdůchodovém a důchodovém věku ve 176

zemích, dochází k závěru, že míra participace klesá s úrovní ekonomické vyspělosti, stárnutím populace a štedrostí sociálně zabezpečovacích programů. Otázku, zda by proti tomuto trendu měly být podniknuty nějaké kroky, ponechává příspěvek otevřenou, možná i s ohledem na žádoucí snížení nabídky práce v zemích sužovaných nezaměstnaností.

Část věnovaná zabezpečení v nezaměstnanosti obsahuje jen jeden krátký příspěvek, který je však velmi zajímavý. Korejský autor se v něm zajímá o to, zda dávky v nezaměstnanosti mají opravdu tak negativní vliv na nabídku práce, jak se obecně tvrdí. Zjišťuje, že takový předpoklad je velmi křehký, neboť není založen ani v teorii, ani v empirii. Systém zabezpečení zavedený v Koreji v roce 1995 dává i lidem jinak nepřijímajícím riziko volit riskantnější zaměstnání z hlediska jeho stability, dále zlepšuje možnosti nalezení práce pro nezaměstnané a může nakonec i zvyšovat průměrnou produktivitu práce. Taková výzva liberálnímu dogmatu by neměla zůstat bez odezvy a silných protiargumentů.

Část o sociální pomoci (welfare v úzkém slova smyslu) začíná zajímavou typologií systému, která je složitější než všechny dosavadní. Na základě detailních popisů 25 zemí OECD dochází J. Bradshaw k následujícím sedmi typům: selektivní (Austrálie a N. Zéland), veřejná pomoc (USA), integrované záchranné síť (V. Británie, Kanada, Irsko a Německo), duální (Francie a Benelux), rudimentární (jižní Evropa), reziduální (severní Evropa) a „laskavý, nicméně stigmatizující“ systém (Rakousko, Švýcarsko, Japonsko). Náš systém adresných příspěvků by se zřejmě blížil tomu poslednímu typu. V dalším příspěvku opřeném o vysoce formalizovanou analýzu F. van Dijk v zásadě odmítá případnou možnost nahrazení státem organizované péče alternativou „staromódní soukromé pomoci“, a to se závěrem, že takové friedmanovské řešení je fakticky použitelné jen pro velmi omezený okruh situací.

Poslední část je věnována zabezpečovacím systémům v tranzitivních zemích, jejichž výběr zahrnuje konkrétně Polsko, Českou re-

publiku, Jihoafrickou republiku, Čínu a Koreu. Příspěvek o Polsku (M. Książkowski) je čistou deskripcí bez jakýchkoli zobecňujících ambicí (text byl však později doplněn a obohacen pro *Journal of European Social Policy*). Příspěvek o České republice, psaný zkušenou rukou V. Rysa, popisuje ambice a nástrahy prosazování liberálního modelu, které fakticky činí z existujícího systému „hybridní koncept plný protikladů“. Upozorňuje na opomenuté zaměstnanecké peníze a dovozuje zastavený růst liberálních preferencí občanů z neuspokojivého sociálního systému.

Uvádějí-li editoři publikace v úvodu, že sociální politiku „je snadné popsat, nikoli obtížné pochopit, avšak velmi těžké změnit“, pak si předem vyslovují jakýsi generální pardon pro celkové vyznění publikace. Ta je poznatkově bohatá, je v ní mnoho nápadů, avšak málo námětů na konkrétní změny, ať v rovině celkového systému, nebo jeho jednotlivých dílčích mechanismů. Problémem je přece jen jeho malá sevřenost nedovolující diskutovat podrobněji o určitých tématech. Takto jinak cenné poznatky z nám vzdálených zemí vyznívají trochu naprázdno, protože není vlastní jasné, do jaké míry jsou sociální systémy kulturně politicky zakotveny a do jaké míry je lze adaptovat podle jakýchkoli optimálních modelů.

V knize zejména postrádáme úvahy o politické a sociální rezistenci vůči případným změnám a mechanismech jejich prosazení. Možná to ale bude obsahem druhého svazku, jehož zaměření editoři bohužel ani nenaznačili. I když sborník nebyl ani koncipován, ani editován jako ucelené dílo, může sloužit zejména jako vhodná a inspirativní čítanka pro různé oblasti sociální politiky. Zejména vazba k problémům trhu práce zasluhuje ocenění, neboť jde o často opomíjený, v zásadě však naprosto nezbytný kontext sociálního zabezpečení. Tuto oblast totiž nelze brát jen jako čisté rozdělování produktu, nýbrž také jako komponentu celkového ekonomického procesu, ovlivňujícího velikost produktu.

Jiří Večerník